

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ

Н.А. Волошина,
кандидат технічних наук

Дніпропетровська державна
фінансова академія

Розглянуто вплив інвестиційної діяльності на економічну безпеку як на галузевому рівні, так і на рівні окремих підприємств. Розкрито деякі проблеми, пов'язані з діяльністю гірничо-металургійного комплексу, та запропоновано напрями їх вирішення з метою підвищення ресурсної безпеки як галузі, так і економіки в цілому.

Ключові слова: *Інвестиції, розвиток, підприємство, металургійний комплекс, економічна безпека.*

Постановка проблеми. До цього часу в українській економіці виробничі потужності потребують значного оновлення основних фондів із використанням новітніх технологій для забезпечення виходу на внутрішній, а тим більше на зовнішній ринок із конкурентоспроможними товарами. Однією із головних умов поліпшення економічного стану країни є активна інвестиційна діяльність як на галузевому рівні, так і на рівні окремих підприємств. У той же час інвестиційну діяльність можна розглядати і як один із основних чинників, що впливає на економічну безпеку підприємства. Ринкові умови реалізації інвестиційно-інноваційних рішень включають додаткові фактори ризиків як із боку внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Вони пов'язані, зокрема, з необхідністю вибору підприємством потрібної інноваційної стратегії, обґрунтування, пошуку та залучення додаткових джерел фінансового забезпечення та ін. Існує широке коло проблем, які можна зрозуміти із аналізу динаміки та структури інвестицій на регіональному рівні та за різними видами економічної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми впровадження у життя ін-

вестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки України широко дискутуються у наукових колах упродовж останніх років. Питання підвищення інноваційної активності, формування політики інноваційного розвитку регіонів розглядаються як на законодавчому рівні, так і в дослідженнях таких відомих українських економістів, як О. Амоша, О. Волков, В. Геєць, С. Колодинський [1, 2, 3]. Їх дослідження свідчать про те, що в Україні формування національної інвестиційно-інноваційної системи знаходиться в початковій стадії, існує багато невирішених питань. Шляхи подальшого становлення інвестиційної моделі економічного зростання України розглядали А. Гальчинський та С. Львовчкін [4], О. Лемішко [5] досліджував проблеми інвестування в основний капітал за видами економічної діяльності та джерелами фінансування.

Останнім часом підвищується увага до питань економічної безпеки як країни в цілому, так і окремих підприємств. Теоретичні основи планування, методів оцінки та формування основ економічної безпеки розглянуто в наукових працях О. Ареф'євої, О. Бандурки,

М. Камлика, Г. Козаченка, В. Понамарьова, С. Стрельцової та інших [6, 7].

Методологічні основи керування економічною безпекою розвитку підприємства і діяльності в умовах ринкової трансформації економіки розглянуті в монографії Н. Куркіна [8]. Згадувані дослідження є науковим підґрунтям для подальшого визначення шляхів розвитку інвестиційно-інноваційної системи та її впливу на економічну безпеку підприємств України.

Мета дослідження – аналіз динаміки інноваційної діяльності в цілому по Україні та, зокрема, в металургійній промисловості для визначення деяких можливих напрямів удосконалення впливу інноваційного розвитку на економічну безпеку підприємств.

Виклад основного матеріалу. Реалізація інвестиційно-інноваційної моделі розвитку повинна забезпечити поступальний розвиток економічного потенціалу країни. Протягом останніх семи років, дійсно, спостерігалася достатньо висока динаміка економічного зростання, коли середньорічний темп приросту ВВП становив майже 7,5%. За цей період можна виділити два етапи: перший - 2000 – 2004 рр. – з дуже високою динамікою економічного зростання (6% – 12% приросту ВВП на рік); другий – 2005 – 2007 рр. – коли відбулося уповільнення зростання ВВП майже вдвічі.

За ці роки в економіці країни відбувалися різні процеси: адаптація підприємств до нових ринкових умов, упровадження нових технологій у виробництво, пристосування вивільнених потужностей до випуску нової продукції, підвищення її якості та ін. За таких умов господарювання, пов'язаних із швидкими змінами в економічній та політичній ситуації в країні, нестабільністю на зовнішніх та внутрішніх ринках, законодавчими суперечностями, що створюють труднощі у комерційній, виробничій діяльності та розвитку підприємств, дуже важливого значення набуває економічна безпека всіх суб'єктів підприємницької діяльності. Особливо це стосується підприємств і галузей виробничої сфери, що зумовлено для кож-

ного з них об'єктивно існуючими завданнями забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї статутної діяльності в умовах можливих внутрішніх та зовнішніх негативних впливів (загроз) [6]. Одним із напрямів визначення економічної безпеки підприємства є ресурсно-функціональний підхід, виходячи із якого однією із основних складових економічної безпеки є ресурсна безпека.

Ресурси підприємства – це одна із узагальнювальних категорій, що виявляється через різні їх види. Функціональними складовими ресурсної безпеки є такі її підвиди, як виробнича або техніко-технологічна, фінансова, кадрова, інформаційна, екологічна. Для промислового підприємства (галузі) одним із найважливіших напрямів діяльності є створення техніко-технологічної (виробничої) безпеки. Ця складова повинна забезпечити високий рівень відповідності застосовуваних на підприємстві (у галузі) техніки та технологій сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів і дотримання вимог екологічної безпеки. Зрозуміло, що безпечні і сприятливі умови здійснення виробничої діяльності потребують постійного розширення та вдосконалення інвестиційних процесів як на мікро-, так і на макрорівні.

Як показує аналіз інвестицій в основний капітал, наведений у таблиці 1, порівняно із 2001 р. у 2004 р. вони зросли у 2,3 разу, а в 2006 р. – у 3,8 разу. Таким чином, якщо за період із 2001 по 2004 р. середньорічний темп приросту інвестицій в основний капітал становив 32,4%, то вже за наступний період – всього 28,7%. Такий обсяг інвестицій не можна вважати достатнім, особливо із урахуванням успадкованого народним господарством України екстенсивного типу розвитку економіки, непомірно розвинутого військово-промислового комплексу, випуску значної кількості неконкурентоспроможної продукції. Слід звернути увагу і на дуже велику різницю у динаміці інвестицій як за окремими регіонами (коефіцієнт оновлення основних засобів стано-

вив за цей час усього від 3 до 5% на рік), так і за різними видами економічної діяльності.

Як свідчать дані таблиці 1 із загального обсягу інвестицій в основний капітал на промисловість припадало 42% у 2001 р., 35,8% – у 2006 р. Тоді як на сільське господарство припадало відповідно 4,9 та 5,8%; на будівництво – 3,4 та 5,0 %; на оптову та роздрібну торгівлю – 4,0 та 9,3%. Найзначніша частка інвестицій із їх загального обсягу - у промисловість, але в 2006 р. порів-

няно із 2001 р. вона скоротилася на 6,2 відсоткових пункти. Якщо розглянути окремі сектори промисловості, то стане зрозуміло, що основна частина інвестицій спрямована на переоснащення та розвиток переробної промисловості (у 2006 р. – 24%, за січень – вересень 2007 р. – 27,1%, тоді як у добувній промисловості – 6,9 та 7,6% відповідно). Однак і переробна промисловість складається із секторів, які за обсягами інвестицій знаходяться у зовсім різному становищі.

Таблиця 1

Аналіз інвестицій в основний капітал

(*чисельник – у фактичних цінах відповідного року, млрд. грн.; знаменник – у % до 2001 року)

Інвестиції в основний капітал	Роки					Середньорічний темп приросту за період, %		Питома вага (у % до загального обсягу)	
	2001	2004*	2006*	2007 р.		2001-2004 р.	2004-2006 р.	2001р.	2006 р.
				січень-вересень	у % до січня-вересня 2006 р.				
Всього, млрд. грн. %	32,6	<u>75,7</u> 232,2	<u>125,3</u> 384,4	102,1	128,5	+32,4	+28,7	100,0	100,0
<i>у тому числі:</i>									
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1,6	<u>3,4</u> 212,5	<u>7,3</u> 456,3	5,0	117,4	+28,6	+46,5	4,9	5,8
Промисловість	13,7	<u>28,2</u> 205,8	<u>44,8</u> 327,0	39,0	130,0	+27,2	+26,0	42,0	35,8
Будівництво	1,1	<u>4,7</u> 427,3	<u>6,3</u> 572,7	3,8	103,4	+62,3	+15,8	3,4	5,0
Оптова та роздрібна торгівля	1,3	<u>5,3</u> 407,7	<u>11,7</u> 500,0	8,2	143,4	+59,8	+48,6	4,0	9,3

Джерела: Статистичний щорічник України за 2004 рік – К.: Консультант. – 2005;

Статистичний щорічник України за 2006 рік - К.: Консультант. – 2007 та за даними Internet – сторінки Державного комітету статистики України - www.ukrstat.gov.ua.

Так, металургійна промисловість за 2003 – 2006 рр. мала середньорічний темп приросту інвестицій 43%. Основні підприємства цього сектору промисловості розташовані в Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій та Луганській областях. Найменший обсяг виробництва чавуну, сталі та прокату

(близько 9%) припадає на Луганську область («Алчевський металургійний комбінат»), найбільший – на Донецьку (близько 45-47%) та Дніпропетровську області (близько 31-35% загального обсягу виробництва чавуну, сталі та прокату) [9, 10].

Незважаючи на досить велику частку інвестицій у гірничо-металургійний сектор України, за останні роки стан виробничих потужностей можна охарактеризувати тут як близький до критичного за рівнем фізичного зносу (табл. 2). У технологічній структурі виробництва більшості підприємств надто високий рівень використання мораль-

но застарілих технологій та агрегатів, які вже давно ліквідовані на більшості світових металургійних підприємств, близько 44% виробленої в країні сталі виплавляється у технологічно застарілих мартенівських печах, а витрати праці на виробництво 1 т сталі у 3 рази вищі європейського рівня.

Таблиця 2

Аналіз показників металургійної промисловості України

Показник	Рік	Всього по металургійних підприємствах	у тому числі по області			
			Дніпропетровській	Донецькій	Запорізькій	Луганській
<i>Темп росту (у % до попереднього року):</i>						
- інвестицій в основний капітал	2004	134,7	125,7	127,5	191,4	100,2
	2005	168,2	107,4	204,4	98,1	322,1
	2006	129,0	177,1	100,4	104,3	233,3
- чистого доходу (виручки від реалізації)	2004	161,9	139,9	175,4	157,1	166,5
	2005	111,5	109,3	110,1	117,8	119,1
	2006	111,3	126,6	105,3	101,9	121,5
- прибутку	2004	170,8	155,7	196,6	128,0	330,7
	2005	93,9	98,1	80,7	95,5	480,4
	2006	124,7	177,2	95,7	117,6	90,0
Рівень капіталізації фінансового результату (інвестиції/прибуток), грн./грн.	2004	0,339	0,230	0,313	0,547	1,662
	2006	0,629	0,251	0,830	0,499	2,891
Коефіцієнт придатності основних фондів, %	2006	30,7	44,4	16,8	36,1	50,6

*Розраховано за даними: [9, 10]

Обсяг інвестицій у підприємства металургійної промисловості за 2000 – 2005рр. становив у середньому 16 дол. у перерахунку на 1 т сирової сталі. У той час як у США, де знос основних фондів у чорній металургії дорівнює всього 20%, цей показник становить 30 дол./т, а в країнах Євросоюзу – 25 дол./т. За останні роки металургійні компанії України почали активніше інвестувати у модернізацію вкрай зношених виробничих потужностей, що дозволило збільшити роз-

мір питомих інвестицій із 11 дол./т у 2000 р. до 30,7 дол./т сирової сталі у 2006 р. [11].

Однак найбільш помітні позитивні зрушення в оновленні виробництва відбулися лише на чотирьох підприємствах галузі: «Алчевському металургійному комбінаті», «Істіл «Україна», «Донецькому металургійному заводі» та «Маріупольському металургійному комбінаті ім. Ілліча». Так, на «Алчевському металургійному комбінаті» з 2003 по 2006 рік середньорічний темп при-

росту інвестицій становив 95,9%, а на одну тонну виробленої сталі у 2006 р. припадало 521,5 грн. капітальних інвестицій. При цьому слід зазначити, що найважливішим об'єктом інвестування цього підприємства є упровадження нових технологій і агрегатів, спрямоване на підвищення якості, зниження собівартості металопродукції та енерговитрат, у першу чергу природного газу, поліпшення екологічної ситуації в регіоні.

Зрозуміло, що освоєння навіть достатньо великих обсягів капітальних інвестицій не може дати дуже швидкі результати. Однак аналіз показує, що «Алчевський металургійний комбінат» уже має значне поліпшення результатів фінансової діяльності. Приріст чистого доходу тут у першому півріччі 2008 р. порівняно із таким же періодом 2007 р. становив 110%, тоді як на інших металургійних підприємствах цей показник коливався від 5,5 до 85%. Рентабельність реалізованої продукції за цей же період часу зросла на «Алчевському металургійному комбінаті» із 9,5% до 13,6%, коли на деяких інших підприємствах відбувалося навіть зниження рівня цього показника [12].

Таке становище розвитку та ефективність діяльності підприємств гірничо-металургійного комплексу (ГМК) не дозволяє говорити про їхню ресурсну безпеку. Підприємствам галузі потрібні багатомільйонні інвестиції на модернізацію власних виробничих потужностей та впровадження інноваційних технологій. Це у свою чергу потребує значного фінансування розвитку галузевих науково-дослідних та проектних закладів. Слід враховувати, що у сучасній трансформаційній економіці України надзвичайно важливим є не тільки питання економічної безпеки на рівні окремих підприємств або галузей промисловості. Особливої актуальності набуває організація процесу попередження та нейтралізації небезпек і загроз з боку одних секторів економіки іншим. Це стосується й усунення перекосів у структурі економіки в цілому та, зокрема, в інвестиційно-інноваційній діяльності.

Розглянутий вище сектор ГМК складається в цілому із успішних та фінансово стійких підприємств, зорієнтованих в основному на задоволення потреб закордонних країн у чорних металах, тобто на експорт продукції. Негативні наслідки цього – відсутність необхідності розширення сортаменту металопродукції для задоволення попиту всередині країни, що вже зараз викликає зростання долі імпорту на внутрішньому ринку чорних металів. У той же час продукція ГМК не знаходить стабільного попиту в Україні, бо сьогодні вкрай мало підприємств у машинобудуванні та капітальному будівництві, яким потрібен високоякісний метал. При цьому підприємств, які можуть забезпечити металургів устаткуванням найвищого рівня, теж небагато. Експорто орієнтовані підприємства ГМК не мають особливих потреб і в послугах наших фінансових та банківських установ. Таким чином, цей сектор економіки не створює мультиплікаційний попит на внутрішньому ринку.

Усе це сприяє погіршенню економічної безпеки в країні та призводить до великих структурних деформацій в українській економіці. На сьогодні основна маса інвестиційних ресурсів концентрується в металургійній та енергосировинних галузях промисловості, які ці ресурси вкладають в основному у власний розвиток. Існуюча економічна безпека цих підприємств зумовлюється поки що низькими цінами на ресурси, придбані на внутрішньому ринку, та достатньо низькою часткою заробітної плати у виробничих витратах. Вступ до світової організації торгівлі, світова фінансова криза можуть значно змінити становище і в цьому секторі економіки.

Висновки і пропозиції щодо даного дослідження. Ознайомлення із змістом наведених аналітичних даних дозволяє зробити висновок, що економічна безпека навіть таких у цілому успішних та фінансово стійких підприємств, як підприємства чорної металургії багато в чому залежить від рівня їх техніко – технологічної (виробничої) безпеки, в тому числі від інвестиційної та інно-

ваційної діяльності. Підприємства чорної металургії мають серйозну потребу в оновленні і розширенні власного основного капіталу. Ці процеси в свою чергу можуть викликати серйозний інвестиційний попит у машинобудуванні та капітальному будівництві. Технічне переоснащення, модернізація та оновлення виробничого апарату ГМК може забезпечити розширення сортаменту металопродукції, зниження її собівартості, зростання конкурентоспроможності на зовнішньому ринку та відповідно зменшення імпорту на внутрішньому ринку. Тому одним із головних завдань для України є суттєве збільшення обсягів державного і комерційного фінансування інвестиційно-

інноваційних заходів щодо розвитку ГМК. Держава повинна визначити пріоритетні напрями підтримки ГМК та галузевих науково-дослідних і проектно-конструкторських установ таким чином, щоб у свою чергу сприяти подальшому динамічному розвитку базових галузей економіки. У цьому процесі повинні бути задіяні непрямі економічні методи, важелі податкової, кредитної та митної політики, законодавчо обумовлені контрольні заходи забезпечення зростання конкурентоспроможності металопродукції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках за рахунок зниження її енерго- та матеріаловитратності, дотримання вимог екологічної безпеки ГМК.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Амоша О.* Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення //Економіст.- 2005. – №6. – С. 28 – 32.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М.Гейця. – К.: Фенікс, 2003. – 1008 с.
3. *Колодинський С.Б.* Інноваційний потенціал реструктуризації регіональної економіки //Проблеми економіки. – 2004. – №12. – С. 15-19.
4. *Гальчинський А., Львовичкін С.* Становлення інвестиційної моделі економічного зростання України // Економіка України. – 2004. - № 6. – С. 4-12.
5. *Лемішко О.О.* Інвестиції в основний капітал та їх вплив на економіку України // Фінанси України. – 2007. – № 7. – С. 46 – 61.
6. *Козаченко Г.Б.* Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія / Г.Б. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. Лібра, 2003. – 280 с.
7. *Пономарьов В.П.* Економічна безпека підприємства: сутність, трактування, точки зору // Менеджер. – 2002. - № 1 (17). – С. 67 – 71.
8. *Куркин Н.В.* Управление экономической безопасностью развития предприятия: Монография. – Днепропетровск: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.
9. Анализ производственно-хозяйственной и финансово-экономической деятельности предприятий объединения «Металлургпром» за 2005 год. – Днепропетровск, 2006.
10. Анализ производственно-хозяйственной и финансово-экономической деятельности предприятий объединения «Металлургпром» за 2006 год. – Днепропетровск, 2007.
11. *Майорченко В., Калюжний В., Калюжний А.* Роль черной металлургии в развитии экономики Украины // Экономист. – 2007. – № 7. – С. 16-23.
12. *Шевченко Н.* Претенденты и претенденции // Бізнес – № 37 (816). – 15 сентября 2008 г. – С. 120-125.